

grywa szczególną rolę w zagadnieniu dotyczącym obrony przeciwrakietowej, a współpraca amerykańsko-polska układa się bardzo dobrze.

Dalsze części konferencji zostały poświęcone m.in. wspólnej polityce bezpieczeństwa i obrony UE oraz NATO. Dyskusję moderował Andrzej Jonas, redaktor naczelny anglojęzycznego tygodnika „The Warsaw Voice”. Pierwszy głos zabrał polityk i ekonomista Karl von Wogau, reprezentujący Europejską Fundację Bezpieczeństwa z Freiburga, który zajął się głównie problematyką monetarną UE. Poinformował, że państwa członkowskie Unii rocznie wydają na bezpieczeństwo i obronę około 200 mld euro. Optymalne wykorzystanie zapewnić może wypracowana wspólnie z USA strategia bezpieczeństwa, obejmująca zarówno operacje wojskowe, jak i cywilne, zwłaszcza w zakresie nawigacji i łączności satelitarnej, aktywności zwiadowczej, technologii telekomunikacyjnych czy transportu. Dyrektor Krajowej Szkoły Administracji Publicznej w Warszawie Jacek Czapotowicz odniósł się do realizmu strukturalnego, zgodnie z którym państwa poszukują gwarancji bezpieczeństwa w utrzymaniu wzajemnej równowagi. Zauważył, że Wspólna Polityka Bezpieczeństwa i Obrony, która obecnie współkształtuje tożsamość UE, swoją genezę sięga 1947 r., kiedy to w Dunkierce Francja i Wielka Brytania podpisały Traktat o sojuszu i wzajemnej pomocy przeciwko potędze Niemiec. Dziś również Polska jako pełnoprawny członek eurokorpusu może przez wspólnie prowadzone misje stabilizacyjne podnosić swoją sprawność w dziedzinie obrony. Dyrektor Czapotowicz określił UE mianem areny oddziaływania państw, na której liczy się przede wszystkim siła stosowana przeciwko zagrożeniom zewnętrznym. Kolejny prelegent, podsekretarz stanu ds. polityki obronnej w polskim Ministerstwie Obrony Zbigniew Włosowicz, stwierdził, że kraje UE, chcąc liczyć się na arenie międzynarodowej, muszą wciąż na nowo dostosowywać się do zmieniających się warunków — chodzi tu głównie o możliwość dostosowania grup bojowych UE do potrzeb zarządzania kryzysowego oraz sprawne planowanie wspólnych działań przez utworzenie Centrum Operacyjnego, jak również szybkie udostępnianie zdolności operacyjnych (*Pooling and Sharing*).

W ocenie autorki krakowska konferencja dzięki zaproszonym gościom oraz zaangażowaniu uczestników stała na bardzo wysokim poziomie merytorycznym. Wiadome jest to, że USA potrzebują stabilnego i pokojowego, trwale z nimi połączonego euroatlantyckiego zaplecza. Szczególnie przydatne może się ono okazać w rozwijaniu stosunków z krajami regionu Pacyfiku i Azji. Pojawia się także postulat, aby amerykańsko-chińską współpracą zastąpić dotychczasowy kurs utrzymany raczej w duchu rywalizacji i konfrontacji. To zaś wymaga trwałych trójstronnych relacji pomiędzy Stanami Zjednoczonymi, Rosją i Europą.

Aleksandra Kulpan

SŁOWO O REORGANIZACJI TERYTORIALNEJ W NRD

W dniu 8 V 2012 r. odbyła się w Weimarze konferencja naukowa poświęcona zagadnieniu reorganizacji terytorialnej w Niemieckiej Republice Demokratycznej w latach 1952–1990 pt. *Die Auflösung der Länder 1952 — die Neugründung der Länder 1990*. Tematyka spotkania została wkomponowana w szerszy kontekst przemian politycznych w NRD oraz problematyki niemieckiego federalizmu i jego reformy, także we współczesnym, odnoszącym się do zjednoczonych Niemiec, ujęciu.

Punktem wyjścia podjętych rozważań był rok 1949, w którym doszło do powstania składającej się z krajów związkowych Niemieckiej Republiki Demokratycznej. Istnienie w obrębie NRD landów Turynгии, Meklemburgii, Saksonii, Brandenburgii i Saksonii-Anhalt okazało się stanem przejściowym. Już w 1952 r. na mocy specjalnej ustawy kraje (a w ślad za nimi landtagi i rządy krajowe) zlikwidowano, a w ich miejsce utworzono 14 okręgów. W ten sposób zamknięto niezwykle krótki, federalny rozdział w historii NRD i przekształcono ją w bliskie socjalistycznemu ideałowi państwo centralistyczne.

Proces przekształceń systemowych w Niemczech Wschodnich był przedmiotem podzielonego na dwie części wystąpienia prof. Mario Niemanna z Uniwersytetu w Rostocku. W referacie zatytułowanym *Die Abschaffung der Länder und die Bildung der Bezirke in der DDR (Zniesienie landów i utworzenie okręgów w NRD)* profesor zaznaczył, że wzrost tendencji centralistycznych na terenie radzieckiej strefy okupacyjnej nastąpił w 1948 r. — wraz z zaostrzeniem się konfliktu Wschód–Zachód. Do tego czasu landtagi wschodnioniemieckich krajów cieszyły się względną swobodą w realizowaniu zadań ustawodawczych i kontrolnych. Faza przejściowa poprzedzająca wprowadzenie rozwiązań centralistycznych trwała zdaniem M. Niemanna do lipca 1952 r. Referent w sposób bardzo obszerny przedstawił kryteria, zgodnie z którymi wyznaczono granice okręgów. Niezwykle istotny w nadaniu im kształtu terytorialnego był czynnik gospodarczy. Okręgi miały reprezentować określony profil przemysłowy. I tak oto w bezirku Frankfurt nad Odrą miał koncentrować się przemysł stalowy, w Cottbus — węglowy i energetyczny, w Halle — chemiczny, Schwerin i Neubrandenburg miały przybrać charakter rolniczy. Pod uwagę brano również kryteria polityczne. Największy okręg — Poczdam — miał otaczać Berlin Zachodni; zadaniem władz rozciągniętego wzdłuż wybrzeża okręgu Rostock było strzeżenie granicy morskiej NRD. Prof. Niemann zwrócił uwagę, że tworzenie nowego podziału terytorialnego państwa przebiegało bez uwzględnienia kryterium historycznych związków mieszkańców poszczególnych regionów tej części Niemiec. Przykładem podanym przez referenta był leżący na terenie dawnej Meklemburgii okręg Neubrandenburg, do którego przyłączono terytoria brandenburskie. Tworzenie sztucznych podziałów terytorialnych, niezgodnych z wolą obywateli, wywoływało w NRD sprzeciw, a nawet protesty społeczne. Mimo to podział administracyjny na okręgi oraz wchodzące w ich skład powiaty (*Kreise*) zachował się z niewielkimi zmianami do 1990 r.

Drugiej części wystąpienia prof. Niemanna towarzyszyło pytanie o sposób zarządzania powstałymi w 1952 r. jednostkami terytorialnymi oraz o stopień zależności ich władz od organów centralnych. Referent wskazał, że partyjne kierownictwo okręgu (*Bezirksleitung*), na którego czele stał Sekretariat, było w pełni podporządkowane kierownictwu partii SED. Od władz okręgowych oczekiwano wprawdzie samodzielności, jednak podejmowane przez nie inicjatywy musiały być zgodne z linią polityczną partii. Sprawowanie ścisłej kontroli nad okręgami odbywało się m.in. przez wprowadzenie systemu odgórnego mianowania na ważniejsze stanowiska. W praktyce o ich obsadzie i awansach decydowały nie względy merytoryczne, a czynniki polityczno-ideologiczne. Wiedzę na temat sytuacji w okręgach centrala partyjna pozyskiwała także z raportów kierownictwa bezirków. Ich treść zdaniem prof. Niemanna wskazuje na to, że okręgowi pierwsi sekretarze pozwalali sobie niekiedy na krytykę poczynań władzy. Referent posłużył się przykładem Aloisa Pisnika, pierwszego sekretarza w Magdeburgu, który w rzeczonych raportach podnosił problem odbudowy Berlina Wschodniego kosztem jego okręgu.

W części końcowej wystąpienia zwrócił on uwagę, że postępująca nieufność kierownictwa SED wobec podległych struktur, wyrażająca się w dążeniu do sprawowania nad nimi coraz większej kontroli, doprowadziła w ostatnich latach funkcjonowania NRD do znacznego zwiększenia poziomu centralizacji władzy w państwie. W moim przekonaniu wzrost tych tendencji przyczynił się także do kryzysu NRD i jej ostatecznego upadku.

Zgodnie z decyzjami podjętymi przez władze centralne w lipcu 1990 r. zjednoczenie Niemiec miało oznaczać także likwidację okręgów i ustanowienie w ich miejsce dawnych wschodniemieckich landów. Tym samym na całym obszarze zjednoczonego państwa miał zacząć obowiązywać system federalny.

Opisania wydarzeń poprzedzających przywrócenie niemieckiej jedności oraz wyjaśnienia, czym jest federalizm, podjął się w odrębnym wystąpieniu gospodarz spotkania, prof. Heiner Timmermann z Uniwersytetu w Jenie. Wskazał on nie tylko na przełomowy charakter wydarzeń w NRD w latach 1989–1990 (m.in. na protesty społeczne we wschodniemieckich miastach, liberalizację systemu politycznego i gospodarczego oraz Okrągły Stół), lecz także na tzw. zewnętrzne aspekty zjednoczenia Niemiec. W tym punkcie został szczegółowo przedstawiony przebieg rozmów w ramach Konferencji „2+4”, zaangażowanie rządu Helmuta Kohla w ostateczne rozwiązanie problemu niemieckiej jedności na polu międzynarodowym oraz podkreślono przełomowe znaczenie kompromisu zawartego w tej sprawie ze Związkiem Radzieckim.

W wystąpieniu pojawiły się także polskie akcenty. Polska zdaniem prelegenta odegrała ważną rolę w procesie zjednoczenia Niemiec: znad Wisły dotarł bowiem najwcześniej impuls do działań zmierzających do obalenia komunistycznego reżimu. Prof. Timmermann zaznaczył również, że podczas Konferencji „2+4” omawiana była kwestia granicy na Odrze i Nysie Łużyckiej. Do jej ostatecznego uznania przez zjednoczone Niemcy doszło 14 XI 1990 r.

W końcowej części swojego wystąpienia powrócił on do tematyki wschodniemieckich landów oraz założeń niemieckiego federalizmu, zwracając uwagę, że potrzebę przekształceń w obrębie podziału administracyjnego Niemiec Wschodnich zgłaszał już premier Hans Modrow. Realizacją reformy zajął się ostatecznie rząd ostatniego premiera NRD — Lothara de Maizière’a. Swoją rolę w przygotowaniu wschodniemieckich landów do nowych zadań administracyjnych miały również kraje związkowe „starej” RFN. Przekazywaniu doświadczeń w tej dziedzinie służyły tzw. partnerstwa administracyjne (*Verwaltungspartnerschaften*). Współpraca tego rodzaju została nawiązana m.in. między Bawarią a Saksonią. Ostatnim akcentem wystąpienia prof. Timmermanna były rozważania na temat różnorodności w określaniu istoty federalizmu. Przedstawiony został cały wachlarz jego ujęć: od teologicznego przez politologiczne i socjologiczne, skończywszy na perspektywie prawnokonstytucyjnej.

Konferencja została zorganizowana przez Akademię Rosenhof E.V. z Weimaru oraz Landeszentrale für politische Bildung Thüringen. Wysoka frekwencja oraz duże zaangażowanie uczestników w dyskusje wskazują, iż historia podzielonych Niemiec, w tym dzieje NRD, nadal wzbudza spore zainteresowanie oraz skłania do dalszych refleksji nad niedawną przeszłością.

Mariusz Kozerski